

Cesta za domovem

Jennifer Rosner

Od autorky bestselleru *Žlutý ptáček zpívá*

**Cesta
za
domovem**

Once We Were Home
Text Copyright © 2023 by Jennifer Rosner
Published by arrangement with Flatiron Books
All rights reserved.

*Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Bronislava Grygová, 2024
Cover © Martin Kopecký, 2024
© DOBROVSKÝ s.r.o., 2024

ISBN 978-80-277-2027-9

Cesta za domovem

Jennifer Rosner

přeložila Bronislava Grygová

*Mé rodině
a jako vzpomínku
na Kevina McIlvoye
a Ruth Saltonovou*

Čekám, až z lesa vynesou strom označený stuhou, až se silný kmen změní v kládu bez kůry. Jemné hobliny se točí ve víru, padají na podlahu, která se mění ve stránku, na níž se napíší příběhy.

Mohla bych se stát ptákem s načechraným peřím, rytířem, jenž sedí na řehtajícím koni, káčou, která se točí stále dokola. Mohla bych se stát chlapcovým zápisníkem, kterého si cení, anebo dívčinou maličkou panenkou, z jednoho kusu a vesele malovanou.

Když mě řezbář pustí z ruky, na tvářích se mi lesknou růžové kroužky a červený kabátek zdobí květiny. Píseň mé rodiny udává rytmus mého srdce, když se schovávám do své matky jako do hnízda, do nitra její matky, do nitra matky její matky.

Roger
1946

Na kopcích nad Marseille, v klášteře Panny Marie Sionské, si Roger jednou rukou zakrývá horké ucho, ve kterém mu tepe, a druhou skládá na hromádku modlitební knížky. Dlaní poklepává na jejich hřbety, rovná hromádky, aby se nepřevrhly a věžička se nezřítla. Kdyby se to stalo, vytáhali by ho i za druhé ucho, anebo by mu udělali ještě něco horšího. V sedmi letech už ví, že by neměl sestru Chantal obtěžovat při chválách – ale včera si nemohl pomoci, kotníky ho svědily k nepřítčnosti a z úst mu vyletěla otázka: „Jestliže je Bůh dobrý, proč stvořil komáry, kteří nás štípají a bodají?“

Roger doskládá knížky, naposled na ně poklepe a má pocit, že mu někdo stojí za zády a pozoruje ho. Rozhlédne se, zda tam není sestra Chantal – anebo ho snad sleduje Bůh? – a pak vyběhne ze dveří, ucho ho stále bolí. Kéz by byl zůstal zticha a nechal si tu otázku pro sestru Brigitte, která ho vždycky povzbuzuje, aby se nebál zeptat. Je tolik věcí, které nechápe.

Proč jsou některé brambory fialové?
Má tygr pruhy i na kůži pod srstí?
Může člověk plakat pod vodou?
(Nad tím Roger přemítal před křtem.)

Nechtěl brečet. Mimina brečí, přestože je rodiče chovají v náručí a drží je jen u okraje té mísy a nenamáčejí je v ní. Madam Mercierová se rozplývala nad tím, jaké má štěstí, že ho vůbec pokřtí, protože se narodil rodičům, jejichž souvěrci zabili Ježíše. Když bude pokřtěný, „zůstane navždy ve stádu křesťanských oveček“ a „zajistí mu to život v království Božím“. A to chtěl.

Ale toho rána, kdy se konal obřad, vypadala sestra Brigitte, jako by plakala ona. Krčila se za otcem Louisem a bratrem Jacquesem. Proč? Chtěl se zeptat, ale přišla madam Mercierová, přes ruku nesla čísfounké bílé roucho a odvezla Rogera do kostela, který byl mimo klášter.

U oltáře popadl Rogera nějaký cizí kněz za ramena a otočil ho zády ke křtitelnici. Roger si znovu vzpomněl na miminka v neděli po mši a na to, jak jim něžně skrápěli vodou tvářičky.

„Copak křtiny nejsou jenom pro mimina?“ chtěl vědět se Roger.

Pod skly brýlí měl kněz jedno šedomodré oko větší než to druhé. Letmo pohlédl na madam Mercierovou a pak znovu na Rogera a odpověděl: „Z Boží milosti se tak stane teď.“

Roger si bude určitě navždycky pamatovat ten šok ze studené vody, to chvění, které se snažil skrýt, ale věděl, že před Bohem ho neschová. Do uší se mu dostala svěcená voda, takže neslyšel knězova slova. Viděl jenom, jak dělá znamení kříže a to velké oko se mu třpytí. Roger byl mokrý až po krk a voda z něho crčela. Snažil se nevtřet, když kolem

něho poletovala madam Mercierová s ručníkem. Ve tváři měla výraz, jako kdyby spolkla najednou celý krokánbuš, který pro tuto příležitost přinesla.

Roger stále nechápal, proč předtím sestra Brigitte plakala ani proč čekali celé čtyři roky, po které byl v klášteře Panny Marie, a nechali ho pokřtít jen několik týdnů před jeho prvním přijímáním. Ale byl vděčný za sladký kus karamelizovaného těsta, který dostal. A měl radost, že byl spasen.

Přes dvůr z kočičích hlav. Kolem vitríny s Pannou Marií, které roucho z mramoru sahalo až k patám. Kolem ohnutého dubu a nahoru po schodech. Roger oběma rukama vezme za kliku a otevře těžké dveře refektáře. Ihned ho ohluší brebentění. Sedne si na kraj zaplněné lavice, vejde se tam jen tak tak. Žvýká ranní bagetu, tiše polyká, škrábe si kotníky zarudlé od štípanců a pokukuje po místnosti. Ostatní kluci žertují a pošťuchují se, zatímco v ústech zpracovávají svůj přiděl pečiva. Nový kluk jménem Henri se podívá směrem k němu a trochu se usměje. Vlasý i oči má zlatavé a Roge- rovi připomíná krokánbuš. Úsměv mu oplatí.

Po snídani si Roger vezme své učebnice, které má ve společné ložnici. Šortky školní uniformy jsou mu moc velké, aby mu nepadaly, musí si pásek omotat dvakrát okolo pasu. Pak si namočí ruce v umývadle a ulízne si neposlušné vlasý na temeni, aby se mu Albert neposmíval a neříkal mu „ježuro“. Všichni chlapci pospíchají, aby nepřišli pozdě. Roger prochází chodbou, chytne se širokého sloupku zábradlí, a aby nabyl rovnováhu. Jeho boty pleskají na kamenných schodech.

Přejdou přes dvůr a jsou ve třídě. Venku je už teď horko a vzduch je lepkavý. Mladší kluci roztahují paže jako křídla letadel, otáčejí se v dusném letním vzduchu a našpulenými

rty vydávají zvuky. „Fijúúúú!“ Roger se k nim připojí a kličkuje spolu s nimi. Stýská se mu po Georgesovi, kamarádovi od školky, kterého přemístili do kláštera svatého Michaela po tom, co vymyslel hru, kdy si na „křídla“ zavěsili učebnice jako bomby a shazovali je. Sestra Brigitte říkala o Georgesovi, že je šprýmař, a připomínala Rogerovi, že si nemůže dovolit dostat se do nějakých trablů. „Musíš se chovat co nejlépe – myslím to vážně, Rogere.“

Roger teď spustí paže a přitiskne si knihy na hrud. Včera v noci mu vytanuly na mysli nové otázky.

Jsou sny netopýrů vzhůru nohama?

Proč hvězdy blikají?

Zaplní se někdy nebe?

Před školní budovou zahlédne sestru Brigitte, ukrytou v záhybech jejího roucha, s růžovou špičkou nosu a s očima jako azurové kuličky. Roger jí začne pokládat své otázky, a i když se ho snaží utišit – „ne teď, přijdeš pozdě do vyučování“ – rychle ho k sobě přivine, látka jejích šatů zašustí a přitiskne svou jemnou tvář na jeho.

Rozvrh je stále stejný:

Vstát, umýt si pus a ruce, ustlat a jít na ranní rozcvičku.

Chvály a snídaně.

Vyučování.

Oběd a mytí nádobí.

Odpolední odpočinek.

Umělecká řemesla a ruční práce.

Domácí práce, na střídačku.

Večeře.

Nešpory a spánek.

Sestra Brigitte dovolila Rogerovi trávit dobu odpočinku v zahradě. Kamenné dlaždice se klikatily jako hlemýžďí ulity okolo vysokých stonků kosatců a bílých lilií. Za kovovou bránou se prostíraly kopce pokropené lučními květinami. Roger sedí na kamenné lavici, vyhlíží za bránu, přemítá, kdo asi přijde, a na volné kusy papíru, který pro něj sestra Brigitte schovává, píše povídky.

Píše o chlapci, který si přeje celý den nic nedělat, ale když si přeje nic nedělat, něco tím dělá. Píše o dvou kamarádech, o losu a jelenovi, kteří si myslí, že jsou stejní, dokud nepřijdou k jezeru a neuvidí na jeho hladině rozdílné odrazy. Jednoho dne píše Roger o dívce – o skutečné dívce, kterou viděl, jak nese přes kopec koš s rostlinami, které někde vykopala. V jeho příběhu dívka usne a sní o tom, jak si založí zahradu, a druhého dne ráno se probudí v záhonu vzrostlého kvítí.

Když si sestra Brigitte přečte jeho poslední povídku, řekne mu: „Buď hrdý na svou bujnou představivost, kterou jsi zdědil po svých *mère et père*.“

Roger si přeje napsat ještě fantastičtější příběhy.

„Hele, ty padavko, ty si píšeš deník?“ zeptá se Albert, když prochází okolo, nos a líce má poseté pihami.

Dospělí si myslí, že Albert je andílek, ale kluci vědí, že je tyran. Neustále se Rogerovi vysmívá, že v chlapecké koupelně používá kabinku, otáčí se zády, když se svléká, i když se ostatní kluci honí a hází po sobě polštáři a jsou u toho nahatí. Ale Roger dělá to, co mu řekl bratr Jacques, který velebí cudnost. Rukou si zakryje papír a pokračuje v psaní.

Na opačný konec lavice si sedne ten nový kluk, Henri. Šortky na něm visí jako na Rogerovi a má stejně poštipané

kotníky od komárů. Roger se věnuje psaní. Henri se na něj předtím usmál, ale možná se už skamarádil s Albertem.

„Mám rád legrační příběhy. Píšeš legrační příběhy?“ ptá se Henri.

„Ani ne,“ odpoví Roger.

Henri pohlédne směrem ke kapli. „Všiml sis, že bratr Nicolas má oči podlité krví?“

Roger zvedne hlavu. „Cože?“

„To je, když máš v bělmu rudé čárky.“

„Jako tenounké čáry, co jsou na mapě,“ říká Roger.

„Jako cesty k dobru a zlu,“ dodá Henri. Vysokým hláskem napodobuje sestru Chantal.

Oba chlapci se zasmějí, pak se rozhlédnou, aby se ujistili, že je nikdo neslyší. Henri je možná taky vtipálek, ale ani on nechce mít problémy.

„I tak ti některé ze svých povídek ukážu,“ řekne Roger.

Henri se přisune blíž.

V klášteře Panny Marie teče jen studená voda, a tak bratr Jacques jednou týdně vede chlapce městem do veřejných lázní. Roger a Henri teď kráčí bok po boku, vdechují vůně ulice – smažené ryby, kouř dýmek, pach odpadků, vzduch prosycený mořskou solí. Bratr Jacques, vzpřímený a urostlý jako strom, moc nemluví, ale ani nenapomíná chlapce, kteří celou cestu brebentí. Henri zná spoustu hádanek a dává je Rogerovi. Roger nedokáže vyluštit ani jednu, a tak za něj odpovídá Henri.

Co jde nahoru a dolů, a přitom se to nehýbe?

Schody.

Co je lehké jako pírkó, ale ani nejsilnější chlap to nadlouho nezadrží?

Dech.

Kde najdeš velkoměsta, města a ulice, ale žádné lidi?

Na mapě.

„S cestami k dobru a zlu,“ vyhrkne Roger spolu s Henrim.

Chlapci hlučně vstoupí do lázní, sundávají si kabáty a zouvají boty a nechají je na hromádách v převlékárně. Bratr Jacques je vede, tiše směřuje většinu chlapců do sprch, Rogera a Henriho do vany. Roger je šťastný, že na něho zase vyšla vana. Podle toho ví, že je určitě oblíbencem bratra Jacquesa.

První, co Roger udělá, je, že se celý ponoří do vody a pokřičuje se, aby byl opravdu čistý. Pak se namáčí a nadnáší se ve vodě a snaží se vymyslet hádanky pro Henriho. Sleduje, jak nad vodou stoupá pára jako Duch svatý, a přidává k ní svůj vlastní horký dech.

Když vyjdou ven, drží se Roger a Henri vzadu, aby se vyhnuli Albertovi. Vlasy mají zplihlé. Ne jako v zimě, kdy jim trčí jako sláma nebo spíš jako ježčí bodliny. Pak si oba chlapci přiloží dlaně na uši, šermují lokty a jako klopýtají. Předstírají, že je za uši vytahala sestra Chantal.

Rogerovi přidělili tento týden na práci škrábání brambor. Sedí na kbelíku, v nose a na prstech cítí zatuchlý pach hlíny. Jeptišky pobíhají mezi sporáky a vaří vodnatou polévku. Jedna neustále dohlíží, zda slupky padají do kbelíku, každý kousek se musí využít. Rogerovi zčervenají ruce, jak škrábe jeden kluzký brambor za druhým. Venku vykukuje za mraky slunce a vrhá paprsky světla do kuchyně plné páry. Roger přemýšlí o náboženských obrazech, které zdobí chodby, a přemítá.

Opravdu existují cesty k dobru a zlu?

Proč se moji rodiče vydali tou špatnou cestou, jak říkala madam Mercierová?

Mohu být opravdu spasený, když jim spasení dopřáno
nebylo?

Ana
1942–1943

Mira nechce slibovat, že dá pozor na mladšího bratra, ale oči její matky se plní slzami a to ji vyleká tak, že opatrně přikývne. V hlavě se jí honí tohle a všechno další, co se toho podivného rána přihodilo. Do lázní šli brzy, hned po Rapoportových a Kohnových, a její máma s sebou vzala mýdlo, které skoro nikdy nepoužívali, aspoň ne od té doby, co se sem přestěhovali. Ale tentokrát je máma rychle vykoupala, vydrhla a osušila. Nebyl čas na cákání, plácání ve vaně či na to, pokapat vodou Danielovi tvářičky, aby se chichotal.

Teď, zpátky doma, jim máma obléká košile. Přetahuje jim přes hlavu jednu za druhou. Obléká je víc, než je v tento jarní den třeba.

„Nemůžu se ani hnout!“ stěžuje si Mira a snaží se narovnat zmuchlané rukávy.

Máma ji uklidňuje. „Nevzbud' tatínka.“ Pobíhá po stísněné místnosti a cpe věci do velké tašky.

„Tohle všechno s sebou bereme na nákup?“ Mira nechápe, proč její matka váhá. Rapoportovi a Kohnovi se rovnou

postavili do fronty na jídlo. Pokud co nejdřív nevyrazí, chleba na ně už nezbude.

Matka neodpoví. Posadí si Daniela na klín a lžičkou mu něco dává do pusy. On se na ni ani nepodívá. Houslista, co bydlí nad nimi, cvičí a Daniel je tím naprosto okouzlený. Jak může tříletý chlapeček tak milovat housle?

„Co mu to dáváš?“

„Pšššt, to je v pořádku,“ odpoví máma.

Za pár minut začne její bratříček mrkat, víčka ho tíží, ale nechce přestat poslouchat tu hudbu. Hlava mu poklesne.

„Proč znova usíná? Právě jsme vstali.“

„Jdeme,“ řekne máma. „Potřebuji, abys vzala tu tašku.“ Jednou rukou zvedne malého Daniela a druhou vezme za ruku Miru.

Scházejí zadním schodištěm, které nakysle páchne a schody vrzají, matčiny jisté kroky jsou v rozporu s nejistým výrazem v její tváři. V uličce přede na volnoběh motor nákladáku. Za volantem sedí jejich přítelkyně Bluma, tmavé vlasy má rozčuchané, její oči mají barvu oloupaných kaštanů. Máma otevře dveře na straně spolujezdce. Mira nastupuje a máma jí vezme tašku.

„Nastup a lehni si na podlahu,“ poroučí Bluma stroze. Mira se podívá na matku.

„Je to jen na chvílku, než budeme v bezpečí,“ vysvětluje jí máma.

„Jak dlouho je jen na chvílku?“ Šli přece na trh a to je jen kousek pěšky.

Máma se naklání přes sedadlo, podává jí spícího Daniela a líbá ho na tváříčku, na rameno, na bok a na zadeček. Chvilku ho drží za chodidlo, ale pak ho pustí. Bluma si ho přivine k pasu a máma ho zabalí do tlustého pleteného

plédu, který urovná Blumě na klíně. Vypadá to, že Bluma má na sobě také všechno své oblečení. Anebo čeká dítě.

„Miro,“ řekne matka a podívá se přímo na ni očima zalitými slzami. „Jsi moje holčička a já tě budu vždycky, vždycky milovat.“

„Mami, co se děje? Kam to jedeme?“

„Prosím, slib mi znovu, že se postaráš o Daniela.“

„Ale přece nemůžeme opustit tátu!“ Když se její otec třese, Mira mu přitahuje deku až k bradě.

Bluma položí Miře ruku na rameno. „Lehni si. Přikryju tě. Musíme jet.“

„Mami, nastup si!“ prosí Mira.

Hlas její matky je jen přidušený šepot. „Musím zůstat s tátou, dokud se neuzdraví, a potřebuji, abys byla v bezpečí, než si pro tebe budu moci přijít.“

Miru děsí pohled na matčin ztrhaný obličej, a tak se schoulí a tiskne k sobě tašku. Bluma ji přitlačí víc k zemi. „Buď potichu, ani hlásku.“

Je přikrytá těžkými dekami a nic nevidí. Nákladák přeskobrtá přes kočičí hlavy a pak se zastaví. Slyší, jak Bluma říká: „Mám povolení k cestě do městské nemocnice.“

Pokud jsou u vrat ghetta, jsou tam stráže, vojáci. Už je viděla.

„Na co máte ty deky?“ Mužský hlas.

„Jsou z ošetřovny. Vezu je na spálení pro případ, že je použil někdo s tyfem. Chcete si je prohlédnout?“

Zabručení. „Ne, jeďte. Tak jeďte.“

Nákladák kodrcá po klikatých cestách. S každým nadskočením je Mira vyděšenější. *Kam to jedeme?* Konečně trochu nadzvedne deku a vykoukne ven. Vidí Blumu s jednou rukou na volantu a s druhou okolo Danielova těla na klíně.

Jakmile Bluma zastaví, Mira odhodí deky. Zatímco Bluma odvažuje od pasu Daniela – který stále spí, má růžové tvářičky a zpocené vlásky – Mira se vyhrabe zpod sedadla a rozhlíží se okolo. Vidí nějakou farmu. Pole a stodolu. Dům s nalakovanými okenicemi, podobný ostatním v té uličce. Jednu stranu silnice lemují červené máky.

„Blumo, kde to jsme? A proč tu jsme?“

„Tvoje máma a táta si přejí, abyste byli v bezpečí,“ odpoví Bluma. Její hlas zní teď vlídně a trochu chraplavě.

K nákladáku pospíchá nějaká dvojice lidí. Mira je poznává. Zná je z trhu. A ten muž jednou přišel k nim domů, předtím, než se museli přestěhovat do ghetta. Mira byla tenkrát malá, bylo jí asi tak pět, ale i tak si pamatuje, jak se tyčil ve dveřích a nejistě přešlapoval. Jeho žena na tom byla zle. Přišla o dítě a stále krvácela. „Budeš se muset o Daniela postarat, než přijde táta,“ řekla jí tenkrát máma. Pobíhala po kuchyni, chystala bylinky a pak s tím mužem odešla. Později se vrátila s kuřetem, které dostala za pomoc. Manželka toho muže jednou vyhledala mámu na trhu, byla křehká a oči měla smutné. Natahovala chvějící se paži a snažila se stisknout mámě ruku. Teď vypadá lépe.

„Pojďte dovnitř, pospěšte si.“ Žena bere Daniela Blumě z náruče a pobízí Miru směrem k domu. Muž vezme tašku a zavře dveře na straně spolujezdce. Mira se rychle otočí a pohlédne na cestu – tohle nechce, chce být zpět u svých rodičů. Ale Bluma už otáčí auto a odjíždí.

V domku na polském statku usazeném mezi zvlněnými zelenými poli, hustými lesy a širokou klikatou řekou se Mira rozhlíží po čistounké kuchyni. Na stěnách visí výšivky a tmavé dřevěné kříže, na policích jsou vystaveny ozdobné

talíře a leží tam velká dřevěná schránka zdobená vyřezávanými květinami. Vzduch, který sem přichází otevřeným oknem, voní krávami. Není tu vůně sušených bylinek jako u nich doma v kuchyni ani směs pachu hlíny a ohně z kovářské dílny jejího otce. Ani zápach ghetta.

„Jak dlouho tady zůstaneme? Kdy si pro nás přijdou rodiče?“

Žena drží spícího Daniela. „To nevím jistě,“ odpoví.

Jak nás mohla máma poslat k cizím lidem?

Mira se snaží zadržet slzy a nahlíží do kabely. Jsou tam její a bratrovy šaty, Danielovy plenky a medvídek, malá zarámovaná fotografie jejich rodičů. Máma na ní vypadá mladě, tmavovlasá kráska, táta je zdravý a silný. Mira má z toho obrázku radost, i když je zmatená z toho, proč ho matka přibalila k ostatním věcem.

Přece během několika dní na tváře svých rodičů nezapomenou.

Na samém dně tašky našla svoji dřevěnou káču.

Žena – pobíhající mezi sporákem a stolem, s vlasy spletenými do copu a v zástěře kolem pasu – posadí Miru ke stolu a dá jí sklenici čerstvého mléka. Mira trochu usrkne, mléko je husté a pěnění a žaludek jí skoro poskočí přáním, aby dostal i zbytek. Zhltně mléko a jeho bohatá chuť jí vykouzlí na tváři výraz vděčnosti.

„Pamatuji si tvoje krásné vlásky,“ říká žena a něžně položí ruku Miře na hlavu.

„Děkuji, paní...“ Zmlkne, snaží se být zdvořilá, ale nezná ženino jméno.

„Nejlepší bude, když mi budeš říkat *ciocia*.“

„Ale vy nejste moje teta.“

Ženiny líce zrudnou.

„Budeš mi říkat teta Agata. A já ti budu říkat Anastazja. To bude odteď tvé jméno a tvůj bratr se bude jmenovat Oskar. Tak se jmenují děti mé sestry, moje neteř a synovec. Lidem budeme říkat, že jste tady u nás, protože moje sestra Jadzia je nemocná. Jste tady, abyste byli v bezpečí. Rozumíš mi?“

Anastazja přikývne.

„Dobrá. Dáš si ještě sklenici mléka?“

„Ano.“

„Ano?“

„Ano, teto Agato.“

Nastane napjaté ticho. Anastazja si prohlíží barevné výšivky na stěnách – rudé květy na zelených stoncích, ptáky se žlutými bříškami a zeleným peřím nad veselými slovy – *Dzień dobry* – a přeje si, aby to byl dobrý den. Pohlédne na zavřené dveře a přemýšlí, kdy asi přijede máma a odveze si je domů.

Oskar se probudí a dá se do pláče. Agata upře rychle oči k oknu.

Anastazja vstane, aby bratra utišila.

„To je v pořádku. Dej si mléko,“ řekne Agata a něžně popláca Oskara po zádech.

Anastazja přikývne a sedne si znovu na židli.

„Nepotřebuje přebalit?“ zeptá se Agata trochu nejistě. Není tak šikovná jako jejich máma. Rozprostře deku a položí na ni Oskara. Když mu rovná nožky, aby odepla špendlík na plence, tiše si vzdychne.

Anastazja pozoruje Agatu. Ruce má na lících. Plenku ještě ani nerozbalila.

„Máte v tašce nějaké náhradní plenky?“ zeptá se Agata trochu nervózně. „Odpoledne našiju do zásoby.“

„On je už ani nepotřebuje. Měl ji jen na cestu, protože spal. Jsou mu tři roky,“ říká Anastazja a pak dodá: „Mně je sedm.“

„Teď mu dáme čistou, než si tu zvykne.“

Anastazja vidí, jak si Agata strká do kapsy zástěry něco zlatého.

Oskar je teď v suchu a natahuje ručičky. Když ho Agata zvedne, vši silou ji obejmě.

„Mám ho vzít?“ ptá se Anastazja.

„Ne,“ odpoví Agata. Anastazja ví, jak je její bratr těžký, ale i tak ho Agata nosí a u toho prostírá pro čtyři.

U jídla Anastazja tiše opakuje modlitby díky za víno a chléb, které odříkával její otec. Jozefa tím rozčílí. Oskar sebou necuká, když děkují Ježíši Kristu za jídlo, které se chystají jíst – ale on tomu stejně nerozumí, nebo ano?

Když dá Agata Anastazje na talíř kus vepřového, její hlad bojuje s myšlenkou, že to není košer. Snaží se vzpomenout, kdy naposledy jedla maso. Přinejmenším celé měsíce měli doma jen řídkou polévku s chlebem. Vezme si kousek, lační po něm víc, než by chtěla.

Potom, když pomáhá sklidit ze stolu, všimne si malého otlučeného hrníčku uloženého vzadu v kredenci. Nejraději by se natáhla a dotkla se ho, protože jí připomíná pohár na víno, který doma používali o šábesu. Taký jí připomíná dětský šálek, který si s sebou do ghetta přinesli Kohnovi. Bylo na něm datum narození a malá Davidova hvězda, ale žádné jméno dítěte. Zatne pěst a jde pryč.

Když nadejde čas jít spát, uloží je Agata na slamník vystlaný dekami. Všechno v tom zšeřelém pokoji je cizí – tmavé obrysy nábytku, obrazy na zdi – a povlečení voní vlnou.

„Neusnu,“ přemýšlí Anastazja nahlas.

Ale pak se vedle ní uhnízdí Oskar a oba usnou tak rychle jako už dávno ne. Mají plné žaludky a ruce a nohy v teple pod tlustými prošívanými dekami.

Druhého dne ráno Anastazja vyjde ven, kde stojí vana s teplou vodou. Na jejím okraji leží kus mýdla. Opatrně namočí do vody prst, žaludek se jí sevře. Proč nečetla v mámi-
ných zoufalých očích, v jejích rychlých pohybech v lázních, v tom, jak je drhla a utírala ručníkem, jak rychle chystala její a Oskarovy věci, slova *opouštím vás*?

Teprve teď začíná vnímat to, co tiše visí ve vzduchu. Zármutek ve vráskách Agatiných očí, když se k ní Oskar natahuje; touhu v jejích loktech, když si ho tiskne blíž. Strach na Jozefově zaťaté čelisti, kdykoliv někdo projde kolem farmy, který mizí, až když není nikoho vidět.

Anastazja chvíli váhá, ale pak vleze do vany, dlouhé bílé vlasy jí padají na ramena, za ní se rozkládá modrá obloha. Jak ji teplo uvolňuje, povoluje její napětí, vženou se jí do očí slzy a vidí rozmazaně. Rukama pohybuje dopředu a dozadu, dělá vlny, ale ne tak velké, aby voda z vany přetekla ven. Mezi těmi cákanci si připadá malá, moc malá na to, aby zvládla to, o co ji požádala matka.

Nakonec přestane cákat. Několik minut trvá, než se voda zklidní. Anastazja vdechuje vůni sena a hlíny. Možná matce neodpustí, že je poslala pryč. Ale poslechně ji.

„Teto Agato,“ zavolá.

Agata otevře dveře, vedle ní stojí Oskar, tahá ji za šaty a těší se, až přijde na řadu s koupáním on. Ana se otočí, zahledne nejbližší dům v ulici, vzpomene si na matčino přání, aby se postarala o to, aby byl Oskar v bezpečí. „Mohli bychom přesunout vanu dovnitř, aby se mohl vykoupat i Oskar?“

Nedělní ráno. Agata češe Anastazje vlasy kartáčem, plete jí copy a učí ji odříkávat otčenáš a zdrávas. Také jí dala křížek, aby jej nosila na krku, a popisuje bohoslužbu, učí ji, jak se chovat, když se na ně někdo bude dívat.

Všichni je pozorují. Anastazja se choulí před jejich pohledy, ale odříkává slova, která ji Agata naučila. Kněz má na hlavě čepici, která vypadá jako vysoký válec, a vzadu z ní padá závoj. Má úzký obličej a špičatý nos. Kráčí sem a tam po noblesním červeném koberci.

Anastazja cítí, jak se jí chvěje brada. Dává pozor a dává pozor na to, aby vypadala, že dává pozor. Hraje svou roli. Dosud nikdy v kostele nebyla a snaží se rozhlížet dokola a neotvírat přitom pusu. Zdá se, že to prostředí fascinuje i Oskara. Neví, kam dřív upřít oči. Stěna vpředu je pokryta obrazy ve zlatých rámech. Na namalovaných slunečních paprscích se klene ohromný třpytící se kříž. Jsou tu sloupy, pomalované spirálami bílé a zlaté barvy, a na nebesky modrých kupolích se tyčí zlaté kříže. V synagoze u nich doma stála jednoduše zdobená dřevěná truhla se svitky Tóry zabalenými v černém sametu. To bylo všechno.

Po bohoslužbě je obklopí sousedé, jejich pohledy těkají mezi ní a Oskarem. Žena s ostrými rysy, které říkají paní Lisová, si lokty probojuje cestu, aby se k nim dostala co nejbliž. Úsměv na jejích rtech neodpovídá výrazu jejích očí. Agata si zvedne Oskara k boku a druhou rukou obejmě Anastazju, zatímco na ni prší otázky.

„Děti tvé sestry, říkáš?“

„Nezmínila ses, že je nemocná.“

„Podobou nejsou moc do rodiny. Zvláště ten kluk ne.“

„Myslím, že před nedávnem u vás před domem brzy ráno zastavila dodávka.“

Agatin hlas je pevný, když vysvětluje stále dokola, jak k ní přijeli její neter a synovec. O nervozitě svědčí jen dva malé růžové flíčky na lících.

„*Ciocia Agata,*“ řekne Anastazja a chytí se Agatiny sukně. „Myslím, že Oskar si potřebuje zdřímnout.“

„Ano, máš pravdu. Vidíte, mám skvělou pomocnici.“

Agata vyvádí Anastazju a Oskara z roje lidí a rychle kráčeji zpět domů. Doma si Anastazja sedne a ruce si položí na bolavé břicho.

Agata ohřeje v troubě pokličku a zabalí ji do hadru. „To je na bříško, aby se trochu zklidnilo. Opatrně si to k sobě přitiskni.“

Anastazja si drží uzlík na břicho a Agata jí lehce krouží dlaní po zádech. Dýchá zhluboka, cítí, jak se jí teplo dostává pod kůži. „Děkuju, *ciocia Agata,*“ řekne.

Pozdě odpoledne se Agata vrací z další cesty ven, tváře má zarudlé a tiskne k sobě kabelku. Odvede Jozefa několik kroků stranou. Anastazja sedí s Oskarem u stolu a kreslí si. Teď zvedne hlavu.

„Co říkal otec Laska?“ ptá se Jozef.

„Souhlasil, legitimace musí odpovídat našemu příběhu. Nějaký kolega pomohl... s papíry.“ Agata pohlédne směrem ke stolu. Anastazja rychle sklopí oči a věnuje se kreslení. „Musíme je zaregistrovat v kanceláři velitele a budeme se modlit, aby někdo nechtěl prověřovat záznamy z místa, které je odtud čtyřicet kilometrů.“

Anastazjiny křeče v břicho se vrátily a jsou ještě svíravější. V ghettu velitel vybíral lidi, které pošle pryč.

„Dal jsem jim papír a tužku,“ říká Jozef.

Agata k nim přistoupí. „Můžu se podívat na vaše obrazy?“ zeptá se.

Všechny Oskarovy kresby jsou mazanice. Při tom, jak kreslí, vzdychá. Na Anastazjině stránce je spousta políček a v nich jsou namačkáni lidé, jejich obličej se překrývají, paže mají podél těla, kromě těch, kteří drží na prsou děti. V prostředním poli se k sobě choulí muž a žena, pod jejich doširoka otevřenýma očima jsou tmavé kruhy.

Anastazja cítí, jak Agata pevně tiskne opěradlo její židle, když se k ní nakloní a zeptá se: „Ohřeju ti trochu mlíčka. Dáš si, že?“

Večer Agata učí Anastazju její nové příjmení, datum narození, místo, kde bydlí.

„Zítra tě zapíšeme na matrice.“

„A Oskar s námi nepůjde?“

„Je ještě malý, nemusí tam jít.“

Anastazja pocítí nápor hněvu. Proč musí všechno dělat ona, zatímco její bratr si spí anebo se vrtí u někoho v náručí? „To není fér!“ vykřikne.

Agata očima zalétne k oknu a Anastazja se najednou zalekne. Mohli by je slyšet sousedi i zevnitř domu?

„Omlouvám se, teto,“ vyhrkne. Pak tiše dodá: „Víš určitě, že já tam musím?“ Bojí se setkání s velitelem.

„To bude v pořádku. Jen nezapomeň, co jsem tě naučila.“ Natáhne ruku a pohladí Anastazju po tváři.

Když dorazí do kanceláře velitele, vysvětlí mu Agata vše ohledně dětí své sestry a předloží osobní doklady. Anastazja pozoruje, jak se oči muže pohybují mezi ní a Agatou, až se nakonec soustředí na ni. Jeho vlasy jsou stejně bílé jako její, dokonce i obočí a knír nad horním rtem.

„Jápkak se jmenuješ, mladá dámo?“

Pečlivě vysloví jméno Anastazja Wójcik, ne Mira Kowalski, a jména rodičů Jadzia a Emil, ne Chana a Zvi.

Doufá, že neslyší, jak se jí bouří žaludek. Hledí si na nohy.

Muž si něco zapisuje do poznámkového bloku. „Velmi dobře, jsi zapsána.“

Anastazja se mu teď podívá do očí a on na ni rychle, skoro nepostřehnutelně mrkne, jako její táta, když se na něj šla podívat do kovárny.

Na odchodu říká muž Agatě: „Hezká holčička. Moc se podobá mé neteři.“

Agata stiskne Anastazje rameno a vede ji ven na ulici. Anastazja se otočí a pohlédne na kancelář. Velitel stojí ve dveřích a zapaluje si cigaretu.

Pole Dombrowských se táhnou v dlouhých úzkých pásech, po obou stranách hraničí s poli sousedů, vzadu se zalesněnou oblastí a vpředu sahají až k řece. Ve dveřích se objeví kluci od sousedů – Pawel, Tomasz a Rafal, všichni s medovými vlasy ostříhanými jako podle kastrolu, ze kterého jim trčí uši – a bez klepání nakukují dovnitř. Jsou asi tak staří jako Anastazja. Oskar stojí ve dveřích, vážně na ně zírá, v jedné ruce drží dřevěnou píšťalku, kterou mu dal strýc Jozef. Kluci na něho hledí.

„Co jsi zač?“ zeptá se konečně jeden z nich.

Anastazja se postaví za Oskara a řekne: „Jsem Anastazja, neteř Dombrowských, a tohle je můj bráška Oskar.“ Je ráda, že se Oskar stydí mluvit s někým jiným než s ní.

„Vypadáš jako oni,“ řekne další z kluků a ukazuje u toho na ni, „ale on ne.“

Anastazja pokrčí rameny. Pamatuje si, jak doma děti říkaly, že ona nevypadá jako z rodiny, protože má modré oči, a oni hnědé a protože má lesklé a světlé vlasy. „Jako víla,“ říkala její matka, když jí vplétala do vlasů věneček z květů.

Anastazja šeptá Oskarovi do ucha: „Nevšímej si jich, Oskare, jsou to jen *gnojki*.“ Blbečci.

Přesto si s ní kluci chtějí hrát, a dokonce do svých her zapojují i Oskara. Schválně chodí pomalu, aby jim Oskar stačil, anebo ho zvednou a utíkají s ním a přitom ječí.

Později na jaře s Oskarem na konci ulice sbírají nažky pod javorem, když si všimnou kousku zčernalé země, slámy a listí. Uprostřed leží na hromadě ohořelé kříže. Oskar jde blíž, sedne si na bobek a dotkne se spálené země.

Anastazja teď cítí pach popela a roztřeše se strachy. „Tady bychom neměli být, Oskare.“ Táhne ho za ruku k domu Dombrowských.

Když procházejí kolem pole Nowakových, zahlédnou je Pawel s Tomaszem a vyjdou za nimi ven.

Oskar roztáhne prsty umazané od popela.

Tomasz se podívá někam mezi Anastazju a jejího bratra. „Viděli jste tu vyhořelou stodolu?“

Oba přikývnu. „Jak shořela?“ ptá se Anastazja.

„Někdo ji zapálil,“ říká Pawel.

„Kdo by to dělal?“

Chlapci se na sebe podívají.

„Řekněte mi to.“

„Naši říkali, že to byli němečtí vojáci,“ opatrně odpoví Tomasz.

„Proč by němečtí vojáci pálili stodolu?“

„Nelíbilo se jim, co bylo v ní.“

Chvilka ticha.

„Co v ní bylo?“ ptá se Anastazja.

Chlapci nevědí.

„Pan Lis říkal, že hadi,“ ozve se nakonec Pawel, „ale náš táta říkal, že se nás snažil jenom vystrašit.“

Tomasz pohodí pažemi, jako by se snažil setřást hady. Pak zvedne Oskara. „Kdo bude první u řeky!“

Anastazja se chce hned vrátit k Dombrowským, ale připojí se k honičce.

Cestou zpátky jí Oskar řekne, že se mu chce čůrat.

Ukazuje na strom. Oba viděli, jak si takhle ulevují ostatní kluci. Snaží se nemotorně rozepnout kalhoty.

„Ne! To nesmíš!“ sykne Anastazja.

„Ale, Stazjo...“

Táhne ho od Pawla a Tomasz pryč, tak, aby je neslyšeli, a pak řekne: „Oskare, nikdy nesmíš čůrat venku. Musíš počkat, až dojdeme na statek, a vždycky musíš čůrat na záchodě.“ I tak se Anastazja bojí, že by kluci mohli přijít blíž a nahlédnout dovnitř. Oskar přikývne, poslechne ji, přestože si je Anastazja jistá, že nechápe proč.

Ten večer promluví s *wujkem* Jozefem. „Ve stěnách kadi-budky jsou mezery. Nemohli bychom je nějak zadělat?“

Z dospělých ve vesnici se na Agatinu sestru vyptávají nejvíc paní Lisová a paní Zajoncová, která má bledý těstovitý obličej a malé borůvky namísto očí. Cestou domů z kostela zasypávají Agatu otázkami.

„Jak se jí daří? Už je jí líp?“

„Tak dlouho být bez dětí.“

Agata svírá vyšívaný váček s růžencem.

Anastazja a Oskar se šourají ulicí kousek za nimi. Vysoká tráva se ve větru ohýbá, stromy šeptají. Paní Lisová zpomalí a odtáhne Anastazju stranou.

„Mamince není dobře?“

Mamince? Anastazja na okamžik znejistí: *Možná, že maminka onemocněla jako táta? Copak by jinak pro ně už*

nepřišla? Ale uklidní se, prsty si pohrává s křížkem na řetízku a odpoví tak, jak je naučená: „Stará se o nás naše tetička Agata.“

V očích paní Lisové nezahlédne ani trochu potěšení.

Brzy ráno Anastazja dojí krávu. Plné konve pak odnášejí Agata a Jozef. Poté zamíří do kurníku vybírat vajíčka. Většinou je s ní i Oskar, klečí, poslouchá šustění a šepot, pozoruje kuře, které má zahnuté pařáty.

„Slyším ho, jak přede. Jak kotě!“

Zdá se, že smrad v kurníku Oskarovi nevadí. Anastazja si stiskne nos. Občas, když její matka destilovala ploštičnick a dělala z něj tinktury, jejich kuchyň taky tak pronikavě páchla, ale nebylo cítit čpavek. Stávaly s matkou těsně vedle sebe, až se dotýkaly lokty. Anastazja jí podávala umyté láhve, jednu po druhé. Matka zvedla svazek květů ovázaný provázkem.

„Co je to?“ Bílé okvětní lístky, žlutý střed.

„Heřmánek!“

„A tohle?“ Zlaté trsy, nakupené dohromady a usychající.

„Řebříček.“

Líbilo se jí, když ji máma zkoušela, ráda se učila o nových bylinkách a květinách, které pomáhají ženám počít dítě a zhojit se potom, co porodily. Možná i ona se jednoho dne stane porodní bábou.

Tady ty byliny rostoucí vedle zeleninového záhonu vypadají, že jsou na vaření, i když si Anastazja myslí, že některé by se daly použít na léčení.

Když pomáhají Agatě sklízet zeleninu, ruce jim zčervenají a konečky prstů jsou hnědé od toho, jak vytahují ze země pórek a mrkev. Oskar si dá ruce k nosu a vdechuje vůni hlíny z kořenů. Od té doby, co sem přijeli, ho Anastazja naučila odříkávat křesťanské modlitby, vymýtila jakoukoliv stopu